

**Toegepaste sociale en
gedragswetenschappen**

3de graad D-finaliteit
III-TSG-d

BRUSSEL

D/2024/13.758/223

Versie januari 2024

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lessen ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen en over structuuronderdelen heen. Leerplannen geven expliciet aan voor welke leerplandoelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een leraar naar de lessen van een collega laat leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed

onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbanden doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan helpt daartoe. Het zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is [differentiëren](#) van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrengen biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswork, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft de samenhang binnen de graad en met de onderliggende graad, en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '4' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen en/of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties, afhankelijk van de finaliteit. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan.

Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.

'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een rubriek 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben.

De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties.

2 Situering

2.1 Samenhang met de tweede graad

Het leerplan vertoont samenhang met het leerplan Sociologie en Psychologie in de richtingen Humane wetenschappen en Maatschappij en welzijnswetenschappen.

2.2 Samenhang in de derde graad

2.2.1 Samenhang binnen de studierichting Welzijnswetenschappen

Dit leerplan vertoont samenhang met

- het leerplan Filosofie (III-Fil-d);
- het leerplan Statistiek' (III-Sta'-d);
- het basisleerplan Geschiedenis (III-Ges-d).

2.2.2 Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit

Het leerplan vertoont samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit:

- het leerplan Sociale en gedragswetenschappen (III-SoGe-d) in de richting Humane wetenschappen;
- het leerplan Communicatiewetenschappen en Taaltechnologie (III-CoTa-d) in de richting Taal en communicatiewetenschappen;
- het leerplan Communicatiewetenschappen (III-Com-d) in de richting Bedrijfsondersteunende communicatiewetenschappen;
- het Gemeenschappelijk funderend leerplan.

2.2.3 Samenhang over de finaliteiten heen

De onderdelen ontwikkelingspsychologie en sociaal gedrag komen binnen het domein Maatschappij en welzijn eveneens aan bod in de studierichtingen van de dubbele: Gezondheidszorg, Opvoeding en begeleiding, Wellness en schoonheid en Defensie en begeleiding.

Daarnaast krijgen deze onderdelen een plaats in de studierichting Sportbegeleiding.

De leerinhouden en het beheersingsniveau zijn in de leerplannen aangepast aan de betrokken leerlingen- en studierichtingsprofielen.

2.3 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is gebaseerd op specifieke minimumdoelen.

Het leerplan is gericht op 11 graaduren en is bestemd voor de studierichting Welzijnswetenschappen.

Het geheel van de algemene en specifieke vorming in elke studierichting vind je terug op de [PRO-pagina](#) met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.

Het is aan te bevelen om te streven naar een evenwichtige verdeling tussen Toegepaste gedragswetenschappen en sociale wetenschappen. Beide onderdelen komen best in beide jaren aan bod.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Toegepaste sociale en gedragswetenschappen en het vormingsconcept

Het leerplan Sociale en gedragswetenschappen is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. We streven in dit leerplan naar een integratie van de vormingscomponenten **sociale en maatschappelijke vorming**.

In **sociale vorming** ligt de focus op hoe de mens als uniek en relationeel wezen (**uniciteit in verbondenheid**) zijn plaats zoekt in deze samenleving.

Leerlingen leren met oog voor een wetenschappelijke benadering zichzelf en de ander kennen als persoon en als knooppunt van relaties. Ze leren in hun persoonlijke ontwikkeling omgaan met het complexe samenspel tussen lichamelijke, emotionele, relationele en spirituele factoren. Met oog voor de **kwetsbaarheid** van zichzelf en de ander worden leerlingen uitgedaagd om minder ik-gericht en meer empathisch en **genereus** in relatie te treden met de ander.

Daarnaast leren leerlingen vanuit een wetenschappelijke bril te kijken naar de complexe en veelzijdige samenleving. **Maatschappelijke vorming** zet leerlingen aan om in deze samenleving hun weg en plaats te vinden. Ze worden hierbij uitgenodigd in dialoog te gaan en om zich intercultureel te vormen om zo een meer **gastvrije en rechtvaardige** wereld te creëren.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

De mens en zijn interacties met anderen

Leerlingen analyseren vanuit een focus op opvoeding en ondersteuning psychologische theorieën en ontwikkelen een wetenschappelijk begrippenkader m.b.t. levensloop, persoonlijkheid, sociaal gedrag, opvoeding en agogiek (communicatie).

Vanuit de wegwijzers generositeit en kwetsbaarheid in belofte leren leerlingen in dialoog gaan met aandacht voor de integriteit en kwetsbaarheid van zichzelf en de ander.

De mens en zijn verhouding tot de samenleving

Vanuit een accent op verbondenheid en verandering analyseren leerlingen kenmerken van hedendaagse samenlevingen en de wijze waarop de mens zich verhoudt. Ze reflecteren over maatschappelijke vraagstukken en ontwikkelen een sociaalwetenschappelijk begrippenkader. Hierbij leren ze onderzoeksresultaten interpreteren.

Maatschappelijke thema's en ontwikkelingen

Vanuit het geloof in een gastvrije en rechtvaardige wereld en de kracht van de hoop gaan leerlingen in dialoog over sociale en maatschappelijke thema's.

3.3 Opbouw

Het leerplan is opgebouwd uit drie onderdelen:

- Toegepaste gedragswetenschappen

- Psychologie
- Pedagogische wetenschappen
- Communicatieve vaardigheden
- Toegepaste sociale wetenschappen
 - Recht
 - Sociale wetenschappen: kenmerken in hedendaagse samenlevingen en maatschappelijke vraagstukken
- Onderzoekscompetentie

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang met de tweede graad

Het leerplan vertoont samenhang met het leerplan Sociologie en Psychologie in de richtingen Humane wetenschappen en Maatschappij en welzijnswetenschappen.

In de tweede graad bouwen leerlingen een begrippenkader op met betrekking tot psychologie en sociologie. De leerlingen verwerven bouwstenen met betrekking tot psychologie: ontwikkelingspsychologie (levensloopfasen, ontwikkelingsdomeinen aan de hand van basistheorieën) en persoonlijkheid. Afhankelijk van de keuze van de leraar komen bouwstenen met betrekking tot andere onderdelen aan bod, bv. communicatie.

In het onderdeel sociologie leren leerlingen over sociale structuren en rollenconflicten. Daarnaast leren ze hoe sociale structuren bijdragen tot socialisatie. Ook hier kan de leraar kiezen om bepaalde leerinhouden te verdiepen of verbreden.

3.4.2 Samenhang in de derde graad

- Samenhang met het leerplan Sociale en gedragswetenschappen in de studierichting Humane wetenschappen.

Humane wetenschappen: sociale en gedragswetenschappen	Welzijnswetenschappen: toegepaste sociale en gedragswetenschappen
Gedragswetenschappen • Psychologie: ontwikkeling, persoonlijkheid, sociaal gedrag; • Pedagogische wetenschappen Politieke en sociale wetenschappen: • Politiek, kenmerken in hedendaagse samenlevingen, maatschappelijke vraagstukken. Onderzoekscompetentie	Toegepaste gedragswetenschappen • Psychologie: ontwikkeling, persoonlijkheid, sociaal gedrag; • Pedagogische wetenschappen m.i.v. orthopedagogie; • Communicatieve vaardigheden Toegepaste sociale wetenschappen • Recht • Sociale wetenschappen: kenmerken in hedendaagse samenlevingen, maatschappelijke vraagstukken. Onderzoekscompetentie

In het overzicht zie je dat de onderdelen orthopedagogiek, communicatieve vaardigheden en recht niet als verplichte leerplandoelen zijn opgenomen in het leerplan van de studierichting Humane

wetenschappen. Er is wel een keuzedoel recht opgenomen. In de studierichting Welzijnswetenschappen is omwille van het doorstroomprofiel enkel een keuzedoel m.b.t. politiek opgenomen.

In de richting Welzijnswetenschappen is er een ruimer tijdsbestek om met de doelen aan de slag te gaan dan in de richting Humane wetenschappen. In de richting Welzijnswetenschappen wordt er vanuit de wenken gesuggereerd om in de keuze voor theorieën, wetenschappelijke inzichten en methodieken in te zetten op toepassingen of thema's uit de leefwereld van de jongeren of uit verschillende contexten met betrekking tot opvoeden en ondersteunen zoals (gezondheids)zorg, welzijn, onderwijs of samenleving. In de studierichting Humane wetenschappen worden meer generieke wenken geformuleerd vanuit een focus op de wetenschapsdomeinen.

- **Samenhang met het basisleerplan Geschiedenis**
In het leerplan Geschiedenis is er aandacht voor hedendaagse samenlevingen en komen de principes en de werking van de democratische rechtsstaat aan bod.
- **Samenhang met de leerplannen Communicatiewetenschappen en Communicatiewetenschappen en Taaltechnologie.**
In het leerplan Sociale en gedragswetenschappen komt het begrip mediatisering aan bod en kunnen sociaalwetenschappelijke theorieën vanuit het wetenschapsdomein communicatiewetenschappen binnen het onderdeel sociale wetenschappen aan bod komen. De leerplannen Communicatiewetenschappen kunnen als inspiratiebron fungeren in functie van eventuele verbreding en verdieping.
- **Samenhang met het Gemeenschappelijk funderend leerplan.**
Het leerplan Toegepaste en Sociale gedragswetenschappen biedt opportuniteiten tot integratie van doelen uit de rubrieken Uniek en verbonden of Geëngageerd en verantwoordelijk uit het GFL.

3.5 Aandachtspunten

Beginsituatie

In de tweede graad bouwen leerlingen een begrippenkader op met betrekking tot psychologie en sociologie. In overleg met de leraar Sociologie en psychologie uit de tweede graad breng je de beginsituatie van de leerlingen bij aanvang van de derde graad in kaart. In de derde graad is het belangrijk om de voorkennis van leerlingen te activeren. Dit biedt jou kansen om leerlingen die zijnstromen te ondersteunen bij het verwerven van essentiële begrippen uit de tweede graad. Je mag verwachten dat leerlingen reeds verworven kennis vanuit een correcte betekenis hanteren binnen gekende en actuele contexten.

Wetenschapsdomeinen en theorieën

In de opbouw van het leerplan kiezen we ervoor om de eigenheid van de wetenschapsdomeinen toegepaste gedragswetenschappen en sociale wetenschappen zuiver te houden. De mogelijke verbindingen tussen doelen uit de domeinen geven we aan in de wenken. Als je er als leraar voor kiest om dit leerplan eerder thematisch uit te werken is het in functie van hoger onderwijs belangrijk om de eigenheid van het wetenschapsdomein van waaruit je een thema benadert scherp te stellen. Zo kan je een thema zoals sociale media behandelen vanuit het perspectief van ontwikkeling (sociale relaties), persoonlijkheid (zelfbeeld), communicatie, sociale beïnvloeding, recht (privacy), politiek, opvoeding (omgaan met schermtijd), mediatisering van de samenleving of maatschappelijke vraagstukken (recent onderzoek) ...

Toegepaste sociale en gedragswetenschappen zijn wetenschappen die evolueren doorheen de tijd. In de wenken bij de leerplandoelen vind je suggesties m.b.t. klassieke basistheorieën en voorbeelden van recentere theorieën. Het is belangrijk om je als leraar kritisch te verhouden tegenover de theorieën die je tijdens de lessen hanteert. Het is zinvol leerlingen kennis te laten maken met evoluties in de verschillende wetenschapsdomeinen. Je laat leerlingen kennismaken met recente theorieën die voortbouwen op of

kritisch staan tegenover de klassieke theorieën. Je benoemt het dynamisch karakter van wetenschappelijk onderzoek en toont hen het belang van een kritische houding.

Als je als leraar aan de slag gaat met psychologische en sociaalwetenschappelijke theorieën kan je deze

- aan de hand van volgende richtvragen kaderen:
 - van waar komen ze (wie, tijd, ruimte, definiëring van concepten ...)?
 - wat trachten ze te verklaren?
 - vanuit welk perspectief vertrekken ze?
 - met welke achterliggende bedoelingen zijn ze geschreven?
 - welke principes of concepten staan centraal zoals continuïteit, discontinuïteit, crisis, schema, processen, mechanismen ...?
- kritisch bespreken: het vergelijken van een specifieke recente theorie met een klassieke theorie, ... Je leert leerlingen niet alleen wat een theorie kan verklaren, maar ook de beperkingen van de theorie.

Pedagogisch – didactische aanpak

- Heel wat doelen in het leerplan verwachten van leerlingen dat ze op een analyserend niveau met de leerinhouden (begrippen en theorieën) aan de slag gaan. Leerlingen zetten onderzoeks- en reflectievaardigheden in zoals het zoeken naar onderliggende verbanden en correlaties, vergelijken in tijd en ruimte, zoeken naar onderliggende structuren of mechanismen ...

In de wenken vind je suggesties om leerlingen uit te dagen om de doelen met voldoende diepgang te bereiken. In functie van de beginsituatie kies je uit de wenken welke thema's, theorieën ... je aan bod laat komen. Het is bv. zinnvoller om twee theorieën diepgaand te behandelen dan een veelheid aan theorieën oppervlakkig.

Je kan extra inzetten op verdieping of verbreding vanuit het inzetten op keuzedoelen, de extra-wenken of door vakoverschrijdend te werken op basis van de samenhang en de relatie tussen doelen

- van andere vakken van het specifiek gedeelte, bv. Filosofie, Statistiek, Natuurwetenschappen (anatomie en fysiologie);
- van de vakken van de algemene vorming zoals Nederlands, Frans, Engels, Geschiedenis...

De doelen m.b.t. sociale wetenschappen lenen zich tot vakoverschrijdend samenwerken met de leraren geschiedenis en filosofie. Het (vakoverschrijdend) samenwerken of minstens afstemmen van leerinhouden biedt kansen om het leren binnen de verschillende vakken te versterken en overlap te voorkomen.

De doelen rond gedragswetenschappen lenen zich tot samenwerking met Natuurwetenschappen (anatomie en fysiologie) of Filosofie.

- Maatschappelijke vraagstukken of maatschappelijke kenmerken en het omgaan met bronnenonderzoek zijn zinvolle thema's voor overleg binnen de vakgroep Welzijnswetenschappen. Het biedt de opportuniteit om leerlijnen op elkaar af te stemmen opdat leerlingen een thema leren benaderen vanuit verschillende perspectieven eigen aan de verschillende wetenschapsdomeinen. Je kan vakoverschrijdend dezelfde terminologie gebruiken om bij leerlingen verwarring te vermijden of je verduidelijkt het verschil, bv. wanneer je spreekt over maatschappelijke domeinen, machten, dimensies ...
- Je beschikt, in vergelijking met de studierichting Humane wetenschappen, in de richting Welzijnswetenschappen over een ruim tijdsbestek om met de leerplandoelen aan de slag te gaan. Dat kan een keuze voor een inductieve en/of meer interactieve aanpak faciliteren: vertrekken vanuit voorbeelden, actualiteit, ervaringen, leerinhouden eigen aan de leefwereld van de jongeren, inzetten op actieve werkvormen. In de wenken vind je suggesties om in de keuze voor theorieën,

wetenschappelijke inzichten en methodieken in te zetten op toepassingen of thema's uit de leefwereld van de jongere of uit verschillende contexten met betrekking tot opvoeden en ondersteunen zoals gezondheidszorg welzijn, onderwijs en samenleving.

- De onderzoekscompetentie kan worden gerealiseerd met inhouden van dit leerplan die gerelateerd zijn aan specifieke minimumdoelen. In de studierichtingen waarin dit leerplan moet worden gerealiseerd kan de onderzoekscompetentie ook aan bod komen via inhouden van andere leerplannen. Om dat duidelijk te maken wordt het leerplandoel over de onderzoekscompetentie voorafgegaan door een #. Dat geeft aan dat het leerplandoel hier aan bod kan komen, maar dat het ook kan worden gerealiseerd via andere leerplannen van het specifiek gedeelte van de studierichting. Je overlegt op schoolniveau welke keuzes worden gemaakt met betrekking tot de realisatie van de onderzoekscompetentie. Op de PRO-tegel [onderzoekscompetentie](#) kan je voor elke studierichting terugvinden via welke leerplannen onderzoeken kan worden gerealiseerd.

Bij LPD 13# geven we aan met welke inhouden de onderzoekscompetentie kan worden gerealiseerd. Op de [leerplanpagina](#) vind je meer informatie over en een aantal mogelijke voorbeelden van hoe je via specifieke inhouden van dit leerplan met je leerlingen kan werken aan de onderzoekscompetentie.

Organisatie

Het is aan te bevelen om te streven naar een evenwichtige verdeling tussen Toegepaste gedragswetenschappen en sociale wetenschappen. Beide wetenschapsdomeinen komen best in beide jaren aan bod. Om bepaalde thema's en theorieën met voldoende diepgang te bereiken, komen bepaalde leerinhouden m.b.t. politiek en sociale wetenschappen beter in het zesde jaar aan bod, bv. het keuzedoel rond politiek. Om leerlingen voldoende oefen- en groeikansen te bieden, is het zinvol om zowel in het vijfde als in het zesde jaar te werken rond communicatie.

3.6 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

4.1 Toegepaste gedragswetenschappen

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

4.1.1 Toegepaste psychologie

LPD 1 De leerlingen analyseren de ontwikkelingspsychologische domeinen binnen verschillende levensloophasen aan de hand van ontwikkelingspsychologische theorieën:

- **fysieke ontwikkeling: (senso)motorische ontwikkeling;**
- **cognitieve ontwikkeling: van sensomotorisch tot formeel operationeel denken;**
- **morele ontwikkeling;**
- **socio-emotionele ontwikkeling: gehechtheidsontwikkeling, identiteitsvorming.**

Samenhang derde graad: III-SoGe-d LPD 1

2de graad: Het begrip ontwikkeling (II-SoPs-d LPD 2), II-SoPs-d LPD 3, K1, K2, 4+.

Wenk: In de tweede graad lichten leerlingen de fysieke, cognitieve, morele en socio-emotionele ontwikkeling doorheen de verschillende levensloophasen toe. In de derde graad analyseer je alle ontwikkelingsdomeinen binnen minimaal twee levensloophasen naar keuze aan de hand van theorieën. Daarnaast kan je de leerlingen uitdagen door andere thema's, levensloophasen, contexten of ontwikkelingen aan bod te laten komen waarvoor het niet noodzakelijk is om een koppeling te maken met alle ontwikkelingsdomeinen.

Wenk: Aan de hand van theorieën die aan bod kwamen in de tweede graad, bv. Piaget, Erikson of Kohlberg kan je leerlingen al snel de ontwikkeling binnen alle domeinen en hun samenhang laten analyseren.

Wenk: Je kan vertrekken van een levensloophase waarbinnen verschillende ontwikkelingsdomeinen aan bod komen.

Wenk: Je kan thematisch te werken vanuit concrete situaties die aansluiten bij de interesses van en eventuele toekomstmogelijkheden van leerlingen, bv. verlies (Gezondheidszorg). Je kan bv. in de levensloophase van ouderen werken rond fysieke aspecten bij een naderend levenseinde, cognitieve mogelijkheden die aangetast worden, ethische beslissingen m.b.t. levenseinde, koppeling met crisis (Erikson) ...

Andere mogelijke thema's:

- spel en vrijetijdsactiviteiten (welzijn, samenleving);
- leren en didactiek, neurodiversiteit, leerstoornissen, taalontwikkeling (onderwijs) ...;
- disharmonische ontwikkeling ... (welzijn).

Wenk: Je kan binnen een bepaalde levensloophase vertrekken van vragen of misconcepties die leerlingen prikkelen, bv. over welke vaardigheden beschikken goede denkers, waarom is wennen in de kinderopvang of bij de transitie naar wonen in een WZC belangrijk, hoe angsten aan – en afleren?

Wenk: Je kan leerlingen ontwikkeling laten analyseren vanuit klassieke theorieën of recente wetenschappelijke inzichten of theorieën:

- taalontwikkeling (Chomsky), recente theorieën in verband met meertaligheid (Agirdag);
- sociaal-cognitieve leertheorieën (Skinner, Watson, Bandura...);

- hechting (Bowlby, Ainsworth) in relatie tot de eerste duizend dagen van Tessa Rosenboom;
- sociaal-culturele ontwikkeling (Vygotsky);
- Theory of Mind (Flavell);
- de invloed van nature-nurture en onderzoeken over epigenetica, genetische manipulatie, gendoping, CRISPR) (III-NatS''- d LPD 9B);
- een cross-cultureel perspectief bv. over emoties (Batja Mesquita);
- ...

Extra: Je kan kiezen om vanuit de focus op een levensfase dit doel in samenhang behandelen met de doelen rond persoonlijkheid, sociaal gedrag of pedagogie.

Extra: Vanuit de levensfase van de jongere en het puberbrein of vanuit lichamelijke ontwikkeling kan je aandacht hebben voor de hersenen, de prefrontale cortex ...

LPD 2 De leerlingen analyseren persoonlijkheid aan de hand van persoonlijkheidstheorieën.

Samenhang derde graad: III-SoGe-d LPD 2

2de graad: II-SoPs-d LPD 5

Wenk: Persoonlijkheidspsychologie is een wetenschap die sterk in ontwikkeling is. Het is belangrijk om te kiezen voor recente theorieën. Concepten zoals motivatie, coping en veerkracht staan bv. vandaag in de aandacht.

Wenk: Je kan leerlingen prikkelen via vragen zoals is persoonlijkheid veranderbaar, is persoonlijkheid genetisch bepaald, hoe verschillen mensen die we geniaal noemen van anderen ...?

Wenk: Je kan leerlingen, in relatie tot concrete thema's die aansluiten bij hun interesses en eventuele toekomstmogelijkheden persoonlijkheid laten analyseren aan de hand van een theorie of wetenschappelijke inzichten. Mogelijke thema's:

- motivatie en coping in relatie tot herstel en revalidatie (gezondheidszorg);
- motivatie van leerlingen, bv. zelfdeterminatietheorie van Deci & Ryan en M. Vansteenkiste en Bart Soenen (onderwijs);
- coping en werkgerelateerde stress, bv. Transactioneel stressmodel van Lazarus en Folkman (samenleving);
- trekken en temperament: je kan werken rond persoonlijkheidskenmerken in relatie tot persoonlijkheidstesten, bv. de Big Five en Hexaco (zesde dimensie). Je kan leerlingen erop wijzen dat de resultaten van de Big Five evolueren gedurende je leven en dat dit enkel geldt binnen **WEIRD** countries (Joseph Henrich) (samenleving);
- andere thema's m.b.t. persoonlijkheid zoals de invloed van (sociale) media, gender, intelligentie, emoties en het mentaliserend vermogen, geheugen, leerprocessen, psychische stoornissen, identiteitscrisis, zelfwaardering ...

Extra: Leerlingen betrekken persoonlijkheidspsychologie vaak op zichzelf. Het is zinvol om als leraar om het ruimere perspectief te bewaken. Je kan bekijken hoe de samenleving naar persoonlijkheid kijkt, bv. via inzichten van Bart Vervliet rond stress. Ook boeken of artikels van Dirk De Wachter kunnen inspireren.

Extra: Je kan vanuit een historisch perspectief aandacht hebben voor psychoanalyse, bv. Freud.

Extra: Je kan ervoor kiezen om vanuit de focus op een levensfase dit doel in samenhang te behandelen met de doelen rond ontwikkeling, sociaal gedrag en (ortho)pedagogie.

LPD 3 De leerlingen analyseren sociaal gedrag aan de hand van sociaalpsychologische theorieën.

★ Sociale cognitie, groepsprocessen, sociale beïnvloeding

Samenhang derde graad: III-SoGe-d LPD 3

2de graad: II-SoPs-d LPD K6

Wenk: Je kan met behulp van een theorie actuele voorbeelden analyseren m.b.t.

- sociale beïnvloeding, bv. discriminatie, racisme, vooroordelen, woke, stereotypen;
- groepsprocessen, bv. conformisme, rollen, leiderschap, macht ...;
- sociale cognitie, bv. framing, bouwstenen van denken zoals concepten, schema's, problemen oplossen.

Wenk: Voorbeelden van sociaalpsychologische theorieën en wetenschappelijke inzichten waaruit je kan kiezen zijn:

- empathie-altruïsmehypothese (Bateson);
- attributietheorie (Heider, Weiner en Dweck);
- groepsontwikkeling (Tuckman en Jensen);
- sociale ruiltheorieën;
- sociale leertheorie (Bandura);
- conformiteitstheorie (Asch, Sherif);
- sociale impacttheorie (Latané);
- cognitieve dissonantiethorie (Festinger);
- sociale rollentheorie (Eagly);
- zelfvervullende voorspelling (Snyder en Swann, Rosenthal);
- het kameleoneffect (Chartrand en Bargh);
- het bijstanderseffect (Darley en Latané);
- het Pygmalion-effect (Rosenthal-effect).

Wenk: In de keuze voor theorieën kan je differentiëren of inzetten op toepassingen in verschillende contexten:

- sociale rollentheorie in relatie tot genderneutraal opvoeden;
- groepsontwikkeling en teamwerking;
- het Pygmalion effect bij leraren;
- conformiteit in een klascontext;
- waarom sommige leerlingen mislukkingen ombuigen naar leerervaringen en anderen niet (Weiner en Dweck);
- impact van zelfvervullende voorspellingen op leerlingen;
- het cultureel bepaald zijn van concepten, schema's of cognitieve plattegronden, bv. uit crosscultureel onderzoek blijkt dat het gebruik van concepten van cultuur tot cultuur verschilt. Zo hechten bv. de meeste Aziatische culturen minder belang aan precies gedefinieerde en helder

- afgebakende conceptuele categorieën dan de Westerse culturen van Europa en Noord-Amerika (Nisbett, 2000; Peng en Nisbett 1999);
- vooroordelen, stereotypen en discriminatie in de gezondheidszorg, onderwijs, welzijn, samenleving;
- problemen oplossen en beslissingen nemen als lerenden;
- ...

Extra: Je kan met leerlingen experimenten, bekijken, bespreken en indien mogelijk als inspiratie voor eigen experimenten gebruiken, bv. Human zoo (Zimbardo), Milgram, Blue eyes – brown eyes (J. Elliott), overeenstemmingsexperimenten van Asch, doll test (Kenneth en Mamie Clark) ...

4.1.2 Pedagogische wetenschappen

LPD 4 De leerlingen lichten de invloed van beschermende en risicofactoren op opvoedingssituaties toe op micro-, meso- en macro- niveau.

Samenhang derde graad: III-SoGe-d LPD 4

Wenk: Je kan je als leraar baseren op het Balansmodel van Bakker als kader om risico- en beschermende factoren op micro-, meso- en macroniveau te bespreken:

- op microniveau kan je vanuit een focus op ouderfactoren (primaire opvoedingsmilieus) leerlingen inzichten aanreiken over opvoedingsvisies, opvoedingsstijlen, opvoedingsmiddelen ...
Vanuit een focus op gezinsfactoren kan je aandacht hebben voor verschillende gezinsvormen;
- op mesoniveau kan je vanuit een focus op sociale gezins- en buurtfactoren aandacht hebben voor verschillende contexten waarin kinderen en jongeren opgroeien of worden opgevangen (secundaire opvoedingsmilieus);
- op macroniveau kan je aandacht hebben voor sociaaleconomische gezinsfactoren, culturele en maatschappelijk factoren die de opvoedingssituatie beïnvloeden (tertiaire opvoedingsmilieus).

Wenk: Je kan vanuit actuele voorbeelden of inzichten aandacht hebben voor de steeds complexer wordende maatschappij en de invloed op opvoeden, bv. onderwijs in een gekleurde samenleving of omgaan met meertaligheid in de kinderopvang (bv. O. Agirdag).

Wenk: Je kan risicofactoren in verband brengen met bijzondere contexten in leerplandoel 6.

Extra: Je kan met leerlingen ook reflecteren over recente pedagogische visies zoals nieuwe opvoedstijlen zoals helikopterouders (Van der Horst) of de autoritatieve opvoedingsstijl.

Extra: Je kan met leerlingen reflecteren over het feit dat er vandaag op macroniveau steeds minder autoriteit is, maar dat er in de plaats daarvan meer macht is gekomen (Paul Verhaeghe).

LPD 5 De leerlingen analyseren opvoedingssituaties aan de hand van pedagogische modellen met aandacht voor risico- en beschermende factoren op micro-, meso- en macroniveau.

Samenhang derde graad: III-SoGe-d LPD 5

Wenk: Je kan opvoedingssituaties analyseren aan de hand van modellen

- m.b.t. opvoeding zoals het sociaalecologische ontwikkelingsmodel van Bronfenbrenner, het balansmodel van Bakker, procesmodel van Belsky, de theorie van Vygotsky, het systeemdenken van Nagy, het model van Hellinx, Petersen, Patterson, ouderschapstheorie van A. Van der Pas;
- m.b.t. kinderopvang zoals E. Pikler, Reggio Emilia, ervaringsgericht leren ...;
- m.b.t. onderwijs zoals Petersen, ervaringsgericht leren, pedagogiek van Freinet, pedagogiek van Steiner, pedagogiek van Montessori ...

Extra: Je kan met leerlingen ook reflecteren over recente pedagogische visies zoals Waakzame zorg of De nieuwe autoriteit (H. Omer) of op recente pedagogische inzichten over concrete thema's zoals de invloed van sociale media op opvoeding.

LPD 6 De leerlingen analyseren opvoedingssituaties in bijzondere contexten aan de hand van orthopedagogische modellen met aandacht voor beschermende en risicofactoren op micro-, meso- en macroniveau.

Wenk: Je kan aandacht hebben voor bij risicofactoren die contexten tot bijzondere contexten maken denken aan factoren zoals verstandelijke of fysieke beperkingen, psychosociale problemen, maatschappelijke en culturele factoren (bv. armoede).

Wenk: Je kan werken rond de wijze waarop bepaalde factoren de specificiteit van een opvoedingssituatie bepalen. Denk hierbij bv. aan de impact op gezin en ondersteuning van het individu, doelgroep of sociale netwerk. Bij het kiezen van situaties kan je differentiëren naar situaties in verschillende opvoedingsmilieus:

- primaire milieu: ondersteunings- en opvoedingssituaties van kinderen en jongeren in verschillende gezinsvormen, kwetsbare gezinnen, kinderen van ouders met psychische problemen (KOPP), kinderen die mantelzorger zijn, adoptie, ondersteuningssituaties van ouderen of zieken ...
- secundaire milieu: opvang van en onderwijs voor kinderen en jongeren met specifieke ondersteuningsnoden, jeugdhulp, buurtwerking, samenlevingsopbouw ...

Wenk: Je laat minimaal twee orthopedagogische modellen aan bod komen. Je kan hierbij denken aan het handelingsgericht werken, het ontwikkelingsdynamisch model van prof. Dosen, systeemdenken, Ervaringsfasen van Timmers-Huigens, het vier variabelenmodel (Rink), het Infant Mental Health Model, het Signs of Safety-model, de Presentietheorie (Baert), het Burgerschapsmodel, het model van Schalock.

Extra: Vanuit de samenhang met het doel rond sociaal gedrag kan je ook stilstaan bij moeilijk begripbaar gedrag in opvoedingssituaties.

4.1.3 Communicatieve vaardigheden

LPD 7 De leerlingen hanteren een interpersoonlijk communicatiekader in een gesprekscontext waarbij ze een empathische basishouding tonen en zich verplaatsen in het perspectief van de ander.

2de graad: Betekenis en impact van persoonlijke referentiekaders op interacties (II-SoPs-d LPD K3), mechanismen die waarneming beïnvloeden (II-SoPs-d LPD K4), hanteren van communicatiekaders en strategieën in een gesprekscontext (II-SoPs-d LPD K5).

Wenk: Je kan ervoor kiezen om meerdere communicatiekaders aan te bieden zoals axioma's van Watzlawick, verbindende communicatie, Geen verlies Methode (Gordon), het Brugs model (coachingsmethode binnen therapeutische context), de ik-boodschap ... De focus ligt minimaal op het hanteren van één communicatiekader, het ontwikkelen van een empathische basishouding en het hanteren van meerdere perspectieven in een gesprekscontext.

Wenk: Je kan situatieschetsen uitwerken eigen aan de leefwereld van de jongeren of binnen concrete toepassingsgebieden, bv.

- m.b.t. gezondheidszorg of welzijn: slechtnieuwsgesprek, intakegesprek of advies gesprek, gesprekken rond thema's zoals pijn, afhankelijkheid, onmacht, verdriet, afscheid, zingeving ... ;
- m.b.t. onderwijs of samenleving: conflicten in de klas of samenleving, omgaan met agressie in communicatie, situaties die zich lenen tot bemiddeling (peer-support), een sollicitatiegesprek ...

Wenk: Het werken met casussen en rollenspelen biedt leerlingen kansen om hun vaardigheden te verwerven, afhankelijk van de mate waarin het in andere vakken aan bod kwam, te verbreden of verdiepen. Je kan een leerlijn opbouwen op de as van complexiteit: moeilijkheid van gesprekscontext (situatie) verhogen of het verbreden van het scala te hanteren communicatieve vaardigheden of gesprekstechnieken zoals ik-boodschap, de LSD-methode (luisteren, samenvatten, doorvragen) actief luisteren, feedback geven, vragen stellen ...

Extra: Het kan zinvol zijn om gebruik te maken van reflectie-instrumenten om tijdens rollenspelen of in situaties te reflecteren over de kwaliteit en het effect van de communicatie op zichzelf en op anderen. Ook het werken met peer-evaluatie of samen met de leerlingen rubrics uitwerken biedt opportuniteiten.

4.2 Toegepaste sociale wetenschappen

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

4.2.1 Recht

LPD 8 De leerlingen lichten de onderlinge verhouding tussen de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht in een democratische rechtstaat toe.

Samenhang derde graad: III-SoGe-d LPD 6

Wenk: Het principe van de scheiding der machten staat centraal bij de uitwerking van dit doel. Dit doel biedt een fundament om rond de andere doelen te werken.

Wenk: Je kan leerlingen vanuit voorbeelden inzichten aanreiken over kenmerken van de verschillende machten zoals bv. de grenzen van de verschillende machten, controle en evenwicht tussen de machten, de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechterlijke macht, hiërarchisch principe van de rechterlijke macht, media als vierde macht ... (LPD 10)

Wenk: Je kan aandacht hebben voor de problematieken zoals

- controlefuncties van de verschillende machten;
- schending van de scheiding der machten, bv. minderheidsregering, verschil tussen wetsontwerp en wetsvoorstel;
- de verdeling van bevoegdheden over de verschillende bestuursniveaus;
- bevoegdheids- en belangenconflicten en welke rechtbank hierover moet oordelen.

Wenk: Je kan met je leerlingen een bezoek brengen aan een parlement of een gemeente- of provincieraad bijwonen.

Extra: Je kan de gevolgen van een arrest van het Grondwettelijk Hof bij de vernietiging van een wet of de gevolgen van een arrest van de Raad van State bij de vernietiging van een bestuursbeslissing bespreken.

LPD 9 De leerlingen reflecteren aan de hand van aangereikte bronnen over de werking van de rechterlijke macht en justitie met inbegrip van wetgeving, rechtspraak en de functies van justitie.

Samenhang derde graad: III-SoGe-d LPD K1

Wenk: Het is niet de bedoeling dat leerlingen de hele werking van de rechterlijke macht en justitie analyseren. Dit zijn omvangrijke en complexe domeinen. Je gaat met leerlingen kritisch nadenken en argumenten afwegen over de werking van de rechterlijke macht en justitie. Je kan leerlingen bronnen met betrouwbare juridische informatie aanreiken zoals publicaties en websites van de overheid, artikels uit kwaliteitskranten, juridische tijdschriften of websites. De bronnen die je aanreikt bepalen welke inzichten en begrippen leerlingen moeten kennen. Je kan bij het nadenken, het in dialoog gaan over en het beargumenteren verwachten dat leerlingen de begrippen correct gebruiken en rekening houden met bv de verhouding tussen staatsmachten ...

Wenk: Je hebt aandacht voor wetgeving (bindend) en rechtspraak (niet-bindend) als rechtsbronnen. Bij kenmerken van de rechterlijke macht kan je denken aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid, gezag en kracht van de rechterlijke uitspraak, grenzen en hiërarchisch principe. Je kan reflecteren over actuele situaties zoals bv. de afschaffing van de volksjury (Assisen), procedurefouten, strafmaat, verjaring, uithandengeving, vervroegde vrijlating, verlengde minderjarigheid, internering (ontoerekeningsvatbaarheid), probatie-opschorting of uitstel, een hervorming van gerechtelijke procedures, beeldvorming over de rechterlijke macht, de kloof tussen burger en recht/justitie, de uitvoering van vonnissen, de rol van Europa (Europees Hof van Justitie, Raad van Europa, Europees Hof van de Rechten van de Mens) en de wereld

(Internationaal Strafhof).

Wenk: Je kan leerlingen inzicht laten verwerven over het rechtssysteem door bv. te reflecteren over een bepaalde rechtszaak. Zo krijgen ze inzicht in de begrippen rechterlijke macht, rechtbank, rechtspraak en wetgeving/rechtsregels als rechtsbronnen. Afhankelijk van de gekozen rechtszaak kan je inzicht bieden in het onderscheid tussen burgerlijke of strafprocedures, soorten rechtbanken en hoven en mogelijkheden tot bijstand. Je kan ook aandacht hebben voor administratieve rechtscolleges, bv. vergunning Tomorrowland.

Wenk: Je kan leerlingen een (assisen)zaak laten volgen en hen de rol van de aanwezige actoren laten duiden, bv. magistraten, parket, griffier, volksjury ... Welke beslissingen zouden de leerlingen nemen? Zie ook brochures van de overheid i.v.m. oproeping voor jury.

Wenk: In verband met de werking van justitie kan je leerlingen verschillende functies van justitie in kaart laten brengen zoals conflictbeslechting (LPD 9), veiligheid, ordehandhaving, bestraffing, preventie.
Het kan interessant zijn om te vertrekken vanuit het eigen schoolreglement: waarom nodig (orde handhaven), welke straffen mogelijk, preventief karakter?

Wenk: Vanuit de focus op gezondheidszorg, welzijn of onderwijs kan je aan de hand van casussen reflecteren over het belang van deontologie in deze domeinen. Je kan hierbij stilstaan bij bronnen van deontologie: wetgeving, statuut van beroep, interne regelgeving en ongeschreven principes. Wat betreft de deontologische principes kan je denken aan beroepsgeheim versus discretieplicht, privacy, vertrouwen, meldingsplicht, belangenconflict ...
Je kan bv. ook focussen op het principe van de voorzichtigheid en de redelijke persoon (rechtsbron – Boek 6 art. 5146).

Wenk: Je kan met je leerlingen een bezoek brengen aan een rechtbank.

Extra: In samenhang met het keuzedoel kan je een casus bespreken bij het Europees Hof van justitie over hoe burgers actie ondernamen om te wegen op het beleid (participatie). Dit biedt ook kansen om aandacht te hebben voor Europees burgerschap.

Extra: In samenhang met leerplandoelen 11 en 12 kan je vanuit actuele voorbeelden de rol van de media bij rechtszaken behandelen. Je kan dit in relatie brengen met sociale beïnvloeding (LPD 3).

LPD 10 De leerlingen lichten buitengerechtelijke en gerechtelijke procedures als juridische vormen van conflictoplossing toe.

Duiding: Buitengerechtelijke vormen, bv. bemiddeling, ombuds, arbitrage.
Gerechtelijke vormen, bv. vredegericht, rechtbank eerste aanleg ...

Wenk: Je kan via een bezoek of getuigenis leerlingen laten ontdekken waar ze terecht kunnen in de eerste stappen bij een conflict. Wanneer leerlingen weten bij wie (OCMW, brugfiguren, ervaringsdeskundigen, politie, rechtswinkel, bemiddelaar, advocaat, vredegericht, Bureau voor Juridische bijstand, Justitiehuizen ...) en waarvoor ze terecht kunnen voor het voorkomen of oplossen van juridische conflicten kan dit voor hen een opstap zijn tot inzicht in structuren. Wanneer leerlingen in leerlingen inzicht verwerven in problematieken en organisaties en

weten waar men bv. terecht kan voor ‘gratis’ eerste en tweedelijnsbijstand (“pro deo”) kan hen dit later helpen om mensen door te verwijzen.

Wenk: Via het uitwerken van situatieschetsen kan je leerlingen inzicht bieden in bepaalde concepten of aspecten m.b.t. bemiddeling of (buiten)gerechtelijke procedures zoals ‘vrijwillig’ versus ‘gedwongen’, regels van openbare orde, statuut van tussenkomst, rechtsbescherming, conflicterende partijen, (on)partijdigheid. Je hebt aandacht voor verschillende gerechtelijke bemiddelings- en verzoeningsvormen.

Extra: Je kan dit doel in samenhang zien met leerplandoelen 1 en 6, bv. vanuit een focus op jeugdhulp.

4.2.2 Sociale wetenschappen

LPD 11 De leerlingen analyseren socialisatie, stratificatie en mediatisering en andere kenmerken in hedendaagse samenlevingen aan de hand van sociaalwetenschappelijke theorieën.

★ Cultuur, status, rol en macht

Samenhang derde graad: III-SoGe-d LPD 10

2de graad: Culturen (II-SoPs LPD 6), sociale structuren en rollenconflicten (II-SoPs-d LPD 7), socialisatie (II-SoPs-d LPD K8)

Wenk: Je kan maatschappelijke kenmerken benaderen vanuit maatschappelijke spanningsbogen die voor dynamiek zorgen in een samenleving: solidariteit versus strijd, solidariteit en cohesie, strijd en conflict, ongelijkheid versus gelijkheid.

Wenk: Zo kan je bv. sociale stratificatie vanuit de spanningsboog gelijkheid versus ongelijkheid benaderen vanuit verschillende invalshoeken:

- vanuit de tegenstelling, subjectieve versus objectieve ongelijkheid en een verwijzing naar de hedendaagse klassenmaatschappij, bv. aan de hand van het klassenmodel van Bourdieu of Goldthorpe;
- vanuit een meer internationaal perspectief waarbij bv. een westerse samenleving, waar meritocratische beginselen aanwezig zijn, wordt afgezet tegen een meer rigide kastensysteem (India), een samenleving waar sociale mobiliteit niet aanwezig is (Noord-Korea) of waarbij je aandacht hebt voor bv. het sociale kredietsysteem (China).

Hierbij is het interessant om telkens de link te leggen naar ongelijkheid en hoe deze vorm krijgt.

Wenk: Je kan leerlingen laten toelichten hoe media en hun kenmerken mee een ordenend principe in de samenleving worden en de dynamiek van de samenleving mee bepalen. Aan de hand van een theorie uit de communicatiewetenschappen kan je hen communicatie en media (mediatisering) laten analyseren. Als opstap kan je hen laten reflecteren over waarom en hoe economische, politieke of sociaal-culturele stakeholders gemedieerde communicatie inzetten. Of je kan hen economische, politieke en sociaal-culturele effecten van gemedieerde communicatie op de maatschappij laten verkennen.

Wenk: Je kan werken rond sociologische, media- en antropologische theorieën m.b.t

- socialisatie en mediatisering: de incultivatietheorie van Gerbner;
- socialisatie en cultuur: Weber, Durkheim, Merton, Mead, Hofstede, Low/high context culturen theorie van Ed. T. Hall;
- stratificatie: Weber, marxistische theorieën, Bourdieu, Goldthorpe;
- mediatisering: framingstheorieën van Entmann of Gross; agendasettingstheorie van McCombs en Shaw.

Extra: Vanuit actuele voorbeelden of vanuit de blik van een actuele sociaalwetenschappelijke theorie, kan je leerlingen bv. in samenhang met leerplandoel 12, andere kenmerken laten analyseren zoals individualisering, sociale controle, modernisering, transformatie, sociale mobiliteit, arbeidsherverdeling, secularisering, emancipatie, rationalisering, machtsstrijd ...

LPD K1 De leerlingen lichten toe hoe ze als burger zelf kunnen participeren en via representatie deel kunnen uitmaken van de politieke besluitvorming.

Samenhang derde graad: III-SoGe-d LPD 7

Wenk: Je werkt met leerlingen rond twee belangrijke politieke processen binnen een democratische rechtstaat: participatie en representatie.

Wenk: Je kan leerlingen laten ontdekken hoe ze via burgerparticipatie kunnen wegen op het beleid (lokaal, nationaal, Europees, internationaal) met aandacht voor de verschillende maatschappelijke domeinen. Leerlingen krijgen zo bv. inzicht in het proces (beleids)participatie.

Wenk: Je kan aan de hand van actuele voorbeelden leerlingen laten toelichten hoe je via representatie deel uitmaakt van de politieke besluitvorming: via verkiezingen of lidmaatschap van een politieke partij, middenveldorganisatie, drukingsgroepen.

Extra: In samenhang met leerplandoelen 11 of 12 kan je met leerlingen reflecteren over hoe politiek deels zijn dynamiek krijgt omwille van mediatisering of over de wijze waarop actoren de media hiertoe gebruiken, bv. op sociale media, deelname aan populaire tv-programma's ...

Extra: Je kan aandacht hebben voor ontstaansgeschiedenis van politieke partijen of burgerbewegingen, partijprogramma's, het wegen op politieke besluitvorming via rechtsprocedures (LPD 9).

LPD 12 De leerlingen reflecteren vanuit verschillende perspectieven over maatschappelijke vraagstukken aan de hand van aangereikte bronnen met inbegrip van wetenschappelijk onderbouwde literatuur.

Samenhang derde graad: III-SoGe-d LPD 11

2de graad: II-SoPs-d LPD 1+

Wenk: Je kan vanuit de samenhang met andere doelen inzetten op strategieën die leerlingen hanteren bij het reflecteren over maatschappelijke vraagstukken:

- het hanteren van meerdere perspectieven zoals culturele, sociale, politieke, economische, filosofische, ruimtelijk of historische perspectieven;

- het beschrijven van de aard, omvang of ontstaansgeschiedenis van een maatschappelijk vraagstuk;
- de regelgeving en achterliggende visies en belangen herkennen;
- de beïnvloeding door andere groeperingen analyseren;
- verschillende achtergronden analyseren ...

Wenk: Je kan leerlingen kwalitatieve of kwantitatieve onderzoeksresultaten aanreiken zoals statistisch materiaal (samenhang met statistiek), discours-, inhouds-, ruimtelijk, sociale netwerk- en contextanalyses. Je kan leerlingen ook zelf betrouwbare bronnen laten opzoeken: krantenartikelen, eenvoudige populair wetenschappelijke artikels.

Wenk: Je kan leerlingen onderzoeksresultaten in verband laten brengen met onderzoeksmethoden eigen aan de humane en sociale wetenschappen.

Wenk: Je kan werken rond maatschappelijke vraagstukken zoals mobiliteit, migratie, kansenongelijkheid, klimaat, geopolitiek, diversiteit, media, onderwijs, privacy, samenlevingsvormen, arbeid, criminaliteit ... Het werken rond maatschappelijke vraagstukken biedt kansen om leerlingen het geleerde vanuit verschillende wetenschapsgebieden zoals statistiek, sociologie, antropologie, recht of communicatiewetenschappen te transfereren naar actuele situaties of omgekeerd.

Wenk: Je kan het werken rond thema's ook zien als een opportuniteit om inzichten vanuit andere wetenschapsgebieden aan bod te laten komen, bv. vanuit de samenhang met de doelen uit de rubriek gedragswetenschappen, via het keuzedoel rond politiek of vanuit de samenwerking met de leraar Filosofie of Geschiedenis.

4.3 Onderzoekscompetentie

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 13 #De leerlingen doorlopen een onderzoekscyclus in samenhang met specifieke inhouden van dit leerplan.

Samenhang derde graad: I-II-III GFL LPD 21, 22, 23, 27

Duiding: Specifieke domeinen: ontwikkelingspsychologie, persoonlijkheidspsychologie, sociale psychologie, (ortho)pedagogische wetenschappen, recht, sociale wetenschappen al dan niet verbonden met andere vakken zoals Filosofie, Natuurwetenschappen of Statistiek.

Wenk: Bij fasen in een onderzoekscyclus kan je denken aan: oriëntatie, probleem(stelling) of onderzoeksvraag, onderzoeksmethode, gegevensverzameling, analyse, conclusie, rapportering. Afhankelijk van de context kunnen een of meerdere fasen in de onderzoekscyclus zelfstandig of onder begeleiding gebeuren.

Wenk: Leerplandoelen uit de krachtlijn en de rubriek “betekenisvol leren en kiezen” van het Gemeenschappelijk funderend leerplan bereiden voor op een onderzoekscyclus. Leerlingen leren zo vanaf het eerste jaar om doelgericht informatie op te zoeken in diverse bronnen, de informatie doelgericht te

beoordelen en te verwerken op een kritische en systematische manier. Ook leren ze om cyclisch te reflecteren over hun eigen leerproces en dat doelgericht bij te sturen. In het Gemeenschappelijk funderend leerplan vind je suggesties om met die leerplandoelen aan de slag te gaan en een leerlijn op te bouwen waardoor leerlingen in de derde graad in staat zijn om een onderzoekscyclus te doorlopen.

5 Lexicon

Het lexicon bevat een verduidelijking bij de begrippen die in het leerplan worden gebruikt. Die verduidelijking gebeurt enkel ten behoeve van de leraar.

WEIRD

WEIRD is een acroniem voor Western, Educated, Industrialised, Rich, Democracies.

6 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

6.1 Infrastructuur

Een leslokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

7 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en specifieke minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	

Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreeren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

8 Concordantie

8.1 Concordantietabel

De concordantietabel geeft duidelijk aan welke leerplandoelen de specifieke minimumdoelen (SMD) realiseren.

Leerplandoel	Specifieke minimumdoelen
1	SMD 14.01.01
2	SMD 14.01.03
3	SMD 14.01.02
4	SMD 14.01.05
5	SMD 14.01.05
6	SMD 14.01.05
7	SMD 14.01.04
8	SMD 15.04.01
9	SMD 15.04.01
10	SMD 15.04.02
11	SMD 15.02.01
12	SMD 15.02.02
13	SMD 01.01.01

8.2 Specifieke minimumdoelen

- 01.01.01 De leerlingen doorlopen een onderzoekscyclus in samenhang met inhouden van minstens 1 wetenschapsdomein verbonden aan de studierichting.
- 14.01.01 De leerlingen analyseren de ontwikkelingspsychologische domeinen binnen verschillende levenslooppfasen aan de hand van ontwikkelingspsychologische theorieën.
- Onderliggende (kennis)elementen:
- Fysieke ontwikkeling: (senso)motorische ontwikkeling
 - Cognitieve ontwikkeling: van sensomotorisch tot formeel-operationeel denken
 - Morele ontwikkeling
 - Socio-emotionele ontwikkeling: gehechtheidsontwikkeling, identiteitsvorming
- 14.01.02 De leerlingen analyseren sociaal gedrag aan de hand van sociaalpsychologische theorieën.
- Onderliggende (kennis)elementen:
- Sociaal gedrag: sociale cognitie, groepsprocessen, sociale beïnvloeding
- 14.01.03 De leerlingen analyseren persoonlijkheid aan de hand van persoonlijkheidstheorieën.
- 14.01.04 De leerlingen hanteren een interpersoonlijk communicatiekader in een gesprekscontext waarbij ze een empathische basishouding tonen en zich verplaatsen in het perspectief van anderen.
- 14.01.05 De leerlingen analyseren opvoedingssituaties met inbegrip van bijzondere contexten aan de hand van (ortho)pedagogische modellen.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Risicofactoren en beschermende factoren op micro-, meso- en macroniveau die de opvoeding beïnvloeden

15.02.01 De leerlingen analyseren kenmerken in hedendaagse samenlevingen aan de hand van sociaalwetenschappelijke theorieën.

Onderliggende (kennis)elementen:

Cultuur, status, rol, macht, socialisatie, stratificatie, mediatisering

15.02.02 De leerlingen reflecteren vanuit verschillende perspectieven over maatschappelijke vraagstukken aan de hand van aangereikte bronnen met inbegrip van wetenschappelijk onderbouwde literatuur.

15.04.01 De leerlingen reflecteren aan de hand van aangereikte bronnen over de werking van de rechterlijke macht en justitie.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Wetgeving en rechtspraak
- Functies van justitie

15.04.02 De leerlingen lichten gerechtelijke en buitengerechtelijke procedures als juridische vormen van conflictoplossing.

Inhoud

1	Inleiding.....	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Differentiatie	5
1.5	Opbouw van leerplannen.....	6
2	Situering	7
2.1	Samenhang met de tweede graad	7
2.2	Samenhang in de derde graad	7
2.2.1	Samenhang binnen de studierichting Welzijnswetenschappen	7
2.2.2	Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit	7
2.2.3	Samenhang over de finaliteiten heen	7
2.3	Plaats in de lessentabel	7
3	Pedagogisch-didactische duiding	8
3.1	Toegepaste sociale en gedragswetenschappen en het vormingsconcept	8
3.2	Krachtlijnen	8
3.3	Opbouw	8
3.4	Leerlijnen.....	9
3.4.1	Samenhang met de tweede graad	9
3.4.2	Samenhang in de derde graad	9
3.5	Aandachtspunten	10
3.6	Leerplanpagina	12
4	Leerplandoelen	12
4.1	Toegepaste gedragswetenschappen	12
4.1.1	Toegepaste psychologie	13
4.1.2	Pedagogische wetenschappen	16
4.1.3	Communicatieve vaardigheden	18
4.2	Toegepaste sociale wetenschappen	18
4.2.1	Recht	18
4.2.2	Sociale wetenschappen.....	21
4.3	Onderzoekscompetentie.....	23
5	Lexicon	24

6	Basisuitrusting	24
6.1	Infrastructuur	24
7	Glossarium.....	24
8	Concordantie	25
8.1	Concordantietabel.....	25
8.2	Specifieke minimumdoelen.....	26